

6

PUHDASTA ARKTISTA ILMAA

Kiinalaisten matkailijoiden ilman puhtaudelle antamat merkitykset

Tiina Takala

JOHDANTO	102
PUHTAAN ILMAN KOKEMISEN MERKITYKSET	105
Fenomenologisen merkityksen rakentuminen	105
Puhtauden kokemus	107
TEEMAHAASTATTELUIDEN SISÄLLÖNANALYYSI	110
Teemahaastattelut	110
Teoriaohjaava sisällönanalyysi	112
Tutkimusetiikka	113
Haastatteluaineiston kuvaus	113
LAPIN PUHDAS ILMA KIINALAISTEN MATKAILIJOIDEN KOKEMANA	114
Lappilainen ilma	114
Lapin arktinen puhtaus	117
Puhtaan ilman matkailu	119
YHTEENVETO	121

JOHDANTO

Puhdas ilma ei ole itsestäänselvyys. Ilmansaasteiden on arvioitu aiheuttavan 5,5 miljoonaa kuolemaa vuosittain. Maailman terveysjärjestö WHO:n julkaiseman tutkimuksen mukaan valtaosa kuolemista tapahtuu Kiinassa ja Intiassa. Juuri Kiinan suurkaupungeissa, kuten Pekingissä ja Tianjinissä, ilmanlaatu on todella huono. Vuonna 2015 yksikään mittaukseen osallistuneista Kiinan kaupungeista ei täyttänyt WHO:n ilmanlaatusuosituksia. Kiinassa annettiin joulukuussa 2015 ilmansaasteiden takia ensimmäistä kertaa korkein mahdollinen varoitus, niin sanottu punainen hälytystila. Hälytys annettiin Pekingissä ja kahdessa muussa kaupungissa. Muutaman viikon kuluttua hälytystila jouduttiin toistamaan Pekingissä paksun saastepilven takia. (Eloranta, 2016; Hallamaa, 2015; Mäkeläinen, 2015, Mälkiä, 2016; Rähä, 2016.) Samaan aikaan Suomen Lapissa hengitettiin Euroopan tutkitusti puhtainta ilmaa (Leisti, 2014).

Arktisia alueita pidetään herkkinä ja haavoittuvaisina ilmansaasteille ja erityisesti ilmassa oleville pysyville orgaanisille yhdisteille. Lapin ilmanlaatua on seurattu jo 1970-luvulta alkaen, ja se on todettu erittäin hyväksi ja saastepitoisuudet hyvin alhaisiksi. (Anttila, 2012, s. 11–12). Ilmanlaadun seurannassa mitataan usein hengitettävien hiukkasten eli PM_{10} -hiukkasten sekä pienhiukkasten, $PM_{2,5}$ -hiukkasten, kokonaisuusapitoisuutta ilmassa. Hiukkasia, jotka ovat halkaisijaltaan $2,5 \mu m$ tai pienempiä, kutsutaan pienhiukkasiksi. Suurin osa ilmassa olevista saasteista esiintyy pienhiukkasiin kiinnittyneinä. Pienhiukkaset ovat haitallisia terveydelle, koska ne pääsevät kulkemaan lähes esteittä keuhkoihimme ja viemään sinne hengitysilman mukana raskasmetalleja sekä myrkyllisiä ja allergisoivia hiilivetyjä. Pienhiukkasten vaikutukset terveyteen ulottuvat hyvin lievistä oireista aina pysyvään sairastumiseen ja kuolemaan asti. Pitkäaikainen altistuminen pienhiukkasille aiheuttaa keuhko- ja sydänsairauksia sekä syöpää, ja niitä kutsutaankin näkymättömiksi tappajiksi. (Anttila, 2012; Salonen, Pennanen & Paukku, 2006).

Ilmansaasteiden vaikutukset näkyvät paitsi terveydessä myös matkakohteiden valinnassa. Kiinalaiset tutkijat Chen, Lu ja Ng (2015, s. 75–76) toteavat puhtaan ilman olevan tärkeä matkailun resurssi ja vetovoimatekijä. Kiinalaisten matkailijoiden määrä Lapissa on kolminkertaistunut viime vuosien aikana, ja Lappi on Helsingin ohella Suomeen matkustavien kiinalaisten suosikkikohte (Passoja, 2016). Tilastokeskuksen (2016a) keräämien tietojen mukaan vuonna 2015 kiinalaisten yöpymiset lisääntyivät 41 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna ja heidän yöpymistensä määrä kohosi lähes 182 000 vuorokautteen. Myös tammikuussa 2016 eniten lisääntyivät Kiinasta tulevien matkailijoiden yöpymiset (Tilastokeskus, 2016b). Puhtaan ilman uskotaan

olevan yksi Lapin vetovoimatekijöistä tulevaisuudessa ja erityisesti sen uskotaan vetoavan kiinalaisiin matkailijoihin. (Passoja, 2016.)

Tutkimukseni empiirinen kohde on arktinen matkailu ja tarkempi kohde Lapin puhdas ilma sekä kiinalaisten matkailijoiden määritelmät puhtaasta ilmasta. Arktinen matkailu voidaan määritellä matkailuksi, joka tapahtuu arktisella alueella. Arktiselle alueelle ei kuitenkaan ole olemassa yhtä ja oikeaa määritelmää, vaan se voidaan määritellä monin eri tavoin – muun muassa lämpötilan, metsänrajan, ikiroudan, merijään tai poliittisten sopimusten mukaan. Yksi usein käytetyistä määritelmistä on pohjoinen napapiiri. (Arktinen keskus / Arktisen alueen määritelmät.) Suomen arktisen strategian (Valtioneuvoston kanslia, 2013) mukaan huomattava osa Suomesta sijaitsee napapiirin pohjoispuolella ja maan pohjoisin maakunta, Lappi, on oleellinen osa Suomen arktisuutta. Kansainvälisesti arktista matkailua on tutkittu napa-alueiden matkailuna (*polar tourism*), joka sisältää sekä antarktikselle että arktiselle alueelle suuntautuvan matkailun (Müller, 2014, s. 13).

Grenierin (2007, s. 58) mukaan on tärkeää miettiä myös sosiokulttuurista ulottuvuutta määriteltäessä arktiselle alueelle suuntautuvaa matkailua. Arktinen voidaan ymmärtää abstraktina käsitteenä, joka on enemmänkin mielikuva kuin tietty alue, kuten Emmerson (2010) toteaa kirjassaan *The future history of the Arctic*. Myös Grenierin (2007, s. 60) mukaan napa-alueiden matkailu on enemmän kuin pelkkä kokemus äärimmäisestä maantieteellisestä sijainnista: se on kollektiivinen kuvitelma, jossa matkakohde ei löydy kartasta vaan matkailijan mielestä. Müller (2014) tutki opinnäytetyössään, miten ulkomaiset matkailijat määrittelevät termin ”arktinen” ja millaisia merkityksiä he antavat sille. Tulosten mukaan arktisuus on vahvasti kytköksissä talvisiin olosuhteisiin ja käsitteisiin, kuten lumeen, jäähän ja alhaisiin lämpötiloihin. Muita arktisuuteen liittyviä asioita ovat eläimet, luonto, revontulet, pimeys ja eristyneisyys. Sen sijaan ihmiset eivät kuuluneet ulkomaalaisten matkailijoiden määritelmiin arktisuudesta. Vikenin (2010, s. 112) mukaan arktisuuteen liittyy vahvasti erilaisuuden ja toiseuden kuvitelma. Grenierin (2007, s. 58–59) mukaan napa-alueiden matkailua määrittää sen tarjoama erilainen matkakokemus. Erilaisuus voi ilmetä matkustustavoissa, ilmastossa, kasvillisuudessa ja kulttuurissa. Matkailijat voivat kokea jotain, mitä he eivät kotoaan ja normaalissa elämässään voisi kokea. Grenierin (2007, s. 58) mukaan napa-alueiden matkailun tärkein ominaisuus onkin mahdollisuus kokea jotain epätavallista ja erikoista. Erilaisen kokemuksen mahdollistavat maantieteellisen eristyneisyyden luomat sosiaaliset ja kulttuuriset olosuhteet.

Tarkastelen tutkimuksessani sitä, miten matkailijat määrittävät arktisen alueen ilman puhtauden. Tutkimuskysymykseni on: Millaisia merkityksiä

puhdas ilma saa kiinalaisten Lapin matkailussa? Pääkysymystä tarkastelen seuraavien osakysymysten avulla: Miten arktinen ilmentää puhtautta? Voiko (ilman) puhtaus olla matkailun motiivi? Millaista on puhtaan ilman matkailu Lapissa? Aiheeseen liittyviä käsitteitä ovat arktinen matkailu, ilmanlaatu, puhtaus ja merkitys. Pyrin tutkimaan, millaisia merkityksiä kiinalaiset matkailijat antavat Lapin puhtaalle ilmalle. Suomen ja erityisesti Lapin matkailumainoksissa ja matkailustrategioissa mainitaan usein ”puhdas ilma”, mutta mitään konkreettisia matkailutuotteita siitä ei ole rakennettu. Ilmanlaatua on tutkittu paljon, ja Suomessa Ilmatieteen laitos tutkii Lapin ilmanlaatua erilaisilla mittauksilla ja tutkimuksilla. Ilmatieteen laitoksen Ilmanlaatu-ryhmä mittaa erilaisten yhdisteiden pitoisuuksia ilmassa ja suorittaa myös mittauksia kansainvälisiä ilmanlaadun mittausohjelmia varten. Mittausohjelmista AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme) seuraa arktisten alueiden ympäristön tilaa. (Ilmatieteen laitos, 2016b.)

Euroopassa sosiokulttuurista ilmanlaatuun liittyvää tutkimusta on tehty esimerkiksi Isossa-Britanniassa. Jo 1970-luvulla Wall (1973) tutki yleistä mielihäpäidettä ilmansaasteista. Birminghamissa paikallisten asukkaiden käsityksiä ilmansaasteista tutkineiden Bickerstaffin ja Walkerin (2001, s. 143) mukaan on ensisijaisen tärkeää saada tietoa ihmisten ilmanlaatua koskevista käsityksistä. He painottavatkin sosiaalista ulottuvuutta ilmanlaadun tutkimuksessa. Kiinassa ilmansaasteiden ja erityisesti auersumun vaikutusta matkailukohteen valintaan ovat tutkineet muun muassa Cheng, Zhang ja Fu (2015). Li, Pearce, Wu ja Morrison (2015) tutkivat savusumun vaikutusta matkailijoiden tyytyväisyyteen, riskien havaitsemiseen ja asiakasuskollisuuteen haastattelemalla sekä ulkomaalaisia että kiinalaisia matkailijoita Pekingissä. Law ja Cheung (2007) puolestaan ovat tutkineet kansainvälisten matkailijoiden kokemuksia Hong Kongin ilmanlaadusta. Suomessa esimerkiksi Rotko (2004) on tutkinut väitöskirjassaan ilmansaasteiden helsinkiläisille aiheuttamaa huolta ja häiritsevyyttä. Tutkimuksia, joissa olisi tarkasteltu Lapin matkailua ja ilmanlaatua, ei ole tehty aiemmin. Koenkin tutkimukseni olevan paitsi käytännöllisesti – matkailun kehittämisen näkökulmasta – myös tieteellisesti relevantti. Kiinassa on käytössä termi *clean air tourism* (Chen, Lu & Ng, 2015). Vastaavaa termiä ei ole suomalaisessa matkailun tutkimuksessa.

Seuraavassa luvussa esittelen työni teoreettisen viitekehyksen: tarkastelen fenomenologisen merkityksen rakentumista ja puhtautta kokemuksena. Kolmannessa luvussa esittelen tutkimukseni metodologian. Kuvailen aineistoaani, teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä ja analyysimenetelmäksi valitsemaani sisällönanalyysiä. Neljäs luku sisältää aineiston analyysin tulokset. Jaoin tulosluvun kolmeen alalukuun, joissa käsittelen haastateltavien Lapin ilmalle antamia merkityksiä, arktista puhtautta ja puhtaan ilman matkai-

lua Lapissa. Yhteenvedossa kokoan tutkimukseni tulokset, arvioin työn luotettavuutta ja esitän ideoita jatkotutkimusta varten.

PUHTAAN ILMAN KOKEMISEN MERKITYKSET

Fenomenologisen merkityksen rakentuminen

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu yksilön kokemuksen ja merkityksenannon teorioista. Tutkimuksen taustalla on fenomenologia, jonka näkökulmasta analysoin aineistoani. Päädyin fenomenologiaan, koska se korostaa kokemukseen perustavaa tiedon tuottamista. Fenomenologisessa tutkimuksessa keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Sen mukaan yksilöt rakentavat maailmaa, ja he myös rakentuvat suhteessa maailmaan. Tämän maailmasuhteeksi kutsutun vastavuoroisen suhteen perusmuoto on kokemuksellisuus. Fenomenologisen tutkimuksen kohteena ovat inhimillisen kokemuksen merkitykset. Ihmisten toiminnan oletetaan olevan intentionaalista eli kaikella toiminnalla on tarkoitus ja kaikki kokemamme merkitsee meille jotain. Mikään havainto ei siis näyttäydy neutraalina, vaan koemme kaikki asiat arvojemme, uskomustemme ja kiinnostuksen kohteidemme kautta. Ymmärtääksemme ihmisen toimintaa meidän tulee kysyä, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. Kokemukset muodostuvat merkityksistä, eivätkä merkitykset, joiden avulla maailmaa ymmärrämme, ole synnynnäisiä vaan riippuvat yhteisöstä, jossa kasvamme. Fenomenologisen merkitysteorian mukaan ihmiset ovat perusteiltaan yhteisöllisiä ja merkitykset ovat intersubjektiveja eli subjekteja yhdistäviä. (Laine, 2015, s. 29–32; Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 34.) Yhteisöjen jäsenillä on siis yhteisiä piirteitä ja yhteisiä tapoja kokea maailmaa, ja saman yhteisön jäsenet antavat asioille samanlaisia merkityksiä. Vaikka jokainen ihminen kokeekin todellisuuden eri tavoin ja vaikka todellisuuksia sanotaan olevan yhtä paljon kuin on ihmisiä, kuulumme kaikki johonkin yhteisöön ja olemme osa sen luomaa merkityksiperinnettä. Näin ollen jokaisen yksilön kokemusten ja asioille antamien merkitysten tutkiminen paljastaa myös jotain yleistä. Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole tuottaa yleistyksiä vaan keskittyä yksilöiden kokemuksiin. Yleistyksien sijaan pyritään ymmärtämään tietyn tutkittavan joukon, kuten tässä tutkimuksessa kymmenen kiinalaisen, senhetkistä merkityksimaailmaa ja heidän henkilökohtaisia merkityksenantojaan. (Laine, 2015, s. 29–32.) Teemahaastatteluilla pyrin selvittämään merkityksiä, joita yksilöt antavat puhtaalle ilmalle.

Merkityksiä löytyy kaikkialta. Lehtosen (1996, s. 14) mukaan ihmiset ovat selittäviä olentoja ja sekä merkitysten tuottaminen että niiden tulkitseminen kuuluu olennaisesti ihmisenä olemiseen. Merkityksien avulla pyrimme

viestittämään asioita, kuten esimerkiksi surua pukeutumalla mustaan väriin hautajaisissa. Merkit myös tuottavat järjestystä elämäämme, ja niiden avulla meille kerrotaan, millainen on todellisuus, jossa elämme. Pyrimme etsimään syitä, seurauksia ja tarkoituksia kaikessa kokemassamme. Merkitysten avulla voimme järjestää kaoottisena näyttäytyvää maailmaa. (Lehtonen, 1996, s. 14–18.) Asioilla ei kuitenkaan itsessään ole merkitystä, vaan asioiden merkitykset rakentuvat suhteessa toisiin asioihin (Moilanen & Räihä, 2015, s. 52).

Juuri sen takia, että merkitykset ovat niin vahvasti osa elämäämme ja läsnä arjessamme, emme useinkaan kiinnitä niihin huomiota. Merkitykset voivatkin olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Kuten Lehtonen (1996, s. 13) toteaa, otamme merkitykset suurelta osin annettuina emmekä pysähdy miettimään esimerkiksi sitä, mitä kaikkea jokin tietty väri voi merkitä – kuten punainen, joka liitetään usein rakkauteen, jouluun ja intohimoon mutta myös aggressioon, vereen ja vaaraan.

Jokaisessa kulttuurissa on loputon joukko symboleita ja merkkejä. Merkitykset ovat kulttuurisidonnaisia; eri kulttuureissa elävät yksilöt antavat asioille erilaisia merkityksiä. Kulttuuri, jonka piiriin synnyimme ja jossa kasvamme, vaikuttaa siihen, millaisia merkityksiä asioille annamme ja miten ymmärrämme maailmaa. (Laine, 2015, s. 32). Jos henkilöt ovat kasvaneet saman kulttuurin ja yhteisön keskellä, kuten haastattelemani kiinalaiset, heidän puhtaudelle antamiensa merkitysten voidaan ajatella olevan samankaltaisia. Brittiläisen antropologin Mary Douglasin (2000, s. 90) mukaan kulttuuri voidaan ymmärtää yhteisön yhteiseksi vakioituneiksi arvoiksi ja se toimii yksilöiden kokemusten välittäjänä. Kulttuuri sisältää kategorioita, joihin arvot ja aatteet järjestetään (Douglas, 2000, s. 90). Kuten Moilanen ja Räihä (2015, s. 52) toteavat, merkitysten kulttuurisidonnaisuuden takia väärinymmärryksen vaara on suuri toimiessamme vieraassa kulttuurissa. Merkityksien takaa voi löytyä piilomerkityksiä, jotka ovat piilossa myös yhteisön jäseniltä itseltään (Moilanen & Räihä, 2015, s. 55). En tunne kaikkia kiinalaiseen kulttuuriin kuuluvia merkityksiä, vaan tutkimukseni tulokset ovat lopulta minun määritelmiäni kiinalaisten matkailijoiden määritelmistä. Moilasan ja Räihän (2015, s. 55) mukaan voidaan kuitenkin myös olettaa, että on olemassa joitakin kaikille kulttuureille yhteisiä merkityksenantoja.

Yksi fenomenologian taustavaikuttajista on Immanuel Kant. Kantin mukaan ihmiset saavat tietoa todellisuudesta ainoastaan aistien avulla, ja nämä aistihavainnot muuttuvat tiedoksi yhdistyessään ajan ja paikan havaintoihin ja todellisuuden jäsentämisen kategorioihin. Kantin mukaan näitä kategorioita on kaksitoista, ne ovat universaaleja ja ajattelu ilman niitä on mahdotonta. Kategorioiden yhdistyessä aistihavaintojen välittämään tietoon ne tuot-

tavat lauseita, joita voidaan kokemuksen avulla testata. (Ks. Heiskala, 2000, s. 83–84.) Fenomenologian perustaja Edmund Husserl ajatteli, että tajunta on aina tekemisissä kategorioiden muokkaamien fenomeenien eli ilmiöiden kanssa. Husserlin, kuten myös hänen opettajansa Lujjo Brentanon, mukaan yksi tietoisuuden keskeisimmistä piirteistä on sen intentionaalisuus: tietoisuus on aina tietoisuutta jostakin. Merkitys syntyy, kun aktiivinen intentionaalinen toiminto huomioi passiivisen intentionaalisen toiminnon, eli toisin sanoen tällä hetkellä tapahtuvan huomion kohteena on aiemmin tehty huomio jostain asiasta. (Ks. Heiskala, 2000, s. 84–87.) Fenomenologisen sosiologian perustaja Alfred Schutz sovelsi Husserlin määritelmää merkityksestä – Schutzin mukaan merkitys ei ole kokemuksessa vaan "merkitys on menneen kokemuksen tulkinta tarkasteltuna reflektiivisen asenteen varassa nykyisyyden tästä lähtien" (Schutz, 1945, s. 210, Heiskalan, 2000, s. 87–88 mukaan). Toinen muutos, jonka Schutz teki Husserlin teoriaan, oli siirtyminen transsendentaalisesta fenomenologiasta arkimailman fenomenologiaan. Husserl ajatteli, että tajunnan perustava taso oli luonnollinen asenne eli arkitietoisuus. Tämän asenteen varassa toimiva tajunta ei kyseenalaistanut vaan oletti hetkessä tapahtuvat ilmiöt päteviksi ja alkoi pohtia tajunnansisältöjä vain oletusten kohdatessa poikkeuksen. (Ks. Heiskala, 2000, s. 85–90.)

Douglas (2000) kirjoittaa kirjassaan *Puhtaus ja vaara* nähdäkseen samasta asiasta, vaikkakin eri termejä käyttäen. Douglasin mukaan havaitsemme vain meitä kiinnostavat ärsykkeet ja kiinnostumistamme ohjaavat kaavamaiset hahmotustavat, joista Douglas käyttää myös nimitystä skeemat. Havainnointimme muistuttaa rakentamista: hyväksymme tiiliskivet, jotka sopivat valmisteilla olevaan rakennelmaan, ja hylkäämme ongelmia aiheuttavat kivet. Jos muista poikkeava monikulmainen tiiliskivi kuitenkin päätetään sijoittaa rakennelmaan, täytyy koko rakennelmasta tehty suunnitelma muuttua. Eli hyväksyessämme moniselitteisen asian meidän täytyy muuttaa olettustemme rakennetta, luokittelujamme ja kategorioitamme. (Douglas, 2000, 86–88.) Jos esimerkiksi Lappiin lomalle tuleva matkailija ajattelee Lapin ilman olevan puhdasta mutta astuessaan lentokentälle haistaa bensiinin hajun ja näkee ilmassa sumua, hän joutuu joko muuttamaan alkuperäistä ajattelutapaansa tai olemaan välittämättä havainnoista, jotka kyseenalaistavat Lapin ilman puhtauden. Seuraavassa luvussa tarkastelen, millä tavoin puhtaus koetaan.

Puhtauden kokemus

Puhtaus määritellään helposti liian puuttumiseksi. Jotta pystymme määrittelemään puhtauden, meidän tulee ensin määritellä, mitä on lika. Douglasin (2000, s. 15) mukaan länsimaisissa kulttuureissa puhtaus merkitsee bakteerittomuutta: täysin bakteeriton on absoluuttisesti puhdas, kun taas likai-

sen aineen bakteeripitoisuus on suuri. Näkemykseemme liasta on suuresti vaikuttanut tartuntatauteja aiheuttavien mikrobien löytäminen ja bakteriologian eli bakteeriopin kehitys 1800-luvulla. Näiden lääketieteellisten löytöjen jälkeen likaisuutta on ajateltu terveydenhoidon ja tartuntojen ennaltaehkäisyssä näkökulmasta, vaikka käsityksemme liasta ovat syntyneet paljon aikaisemmin. Douglas käyttää kirjassaan *Puhtaus ja vaara* lähtökohtanaan lordi Chesterfieldin näkemystä, jonka mukaan lika on ainetta väärässä paikassa. Lika on Douglasin mukaan asioiden systemaattisen järjestämisen ja luokittamisen sivutuote. Jotta järjestys pysyisi, siivoamme, pesemme ja järjestämme ympäristöämme. Lika ja puhtaus ovat suhteellisia käsitteitä; mikä on likaa yhdessä paikassa, ei ole sitä toisessa. (Douglas, 2000.) Hiukset päässä ovat meistä useimmille hiuksia, mutta irtonaiset hiukset pesualtaassa tai lattialla ovat ällöttäviä ja likaisia. Puhtaudella ei siis tarkoiteta pelkästään puhdistautumiseen liittyviä hygieniakäytäntöjä vaan myös symbolisia käsityksiä. Douglasin (2000, s. 86) mukaan käyttäytymiserot suhteessa likaan poikkeavat eri puolilla maailmaa toisistaan vain yksityiskohdissa. Speltini ja Passini (2014, s. 204) toteavat, että osa päivittäisistä puhdistautumiskäytännöistä on yleisiä kaikissa kulttuureissa ja yhteiskunnissa. Länsimaisen kulttuurin leviäminen on vaikuttanut puhtauskäsitteiden muuttumiseen.

Myös oma suhteeni puhtauteen on paikasta riippuva ja kaksijakoinen. Se, mikä minulle on puhdasta useamman päivän vaelluksella erämaassa, ei ole sitä kotiympäristössä. Erämaassa tiskaaminen hoituu huuhtelemalla kuksa purrossa, puhdistautumiseen riittää suihkun sijaan erämaalammessa uiminen ja käsien pesun voi hoitaa upottamalla kädet suohon. Erämaa on minulle lähtökohtaisesti puhdas paikka, ja mitä vähemmän luonnossa on merkkejä ihmisistä tai ihmisten toiminnasta, sen puhtaampi se on. Eläinten jäljet tai jäänökset eivät vaikuta paikan puhtauteen. Myös mädäntyneet kasvit ja marjat ovat osa luontoa, eivät puhtaita mutta eivät myöskään likaisia. Jos taas löytäisin asunnostani mädäntyneitä kasveja, ne olisivat likaisia ja jätettä. Kuten Airaksinen (2010) kirjassaan *Saasta – filosofinen johdatus jätteen todellisuuteen* toteaa, luonto ei tuota roskaa eikä luonnossa mikään ole saastaista. Hancock (2015) määrittelee puhtauden saastumisen tai tartunnan puuttumisena (*lack of contamination*). Arktisesta alueesta puhuttaessa käytetään usein adjektiivija koskematon ja puhdas (Steinberg, Tasch & Gerhardt, 2015, s. 166). Jos koskematon määritellään puhtaudeksi, voidaan arktisen alueen puhtaus kyseenalaistaa. Mikä osat arktisesta alueesta ovat täysin koskemattomia? Entä onko ilma todellisuudessa koskemattonta?

Lappia markkinoidaan sanoilla puhdas ja arktinen. Esimerkiksi Lappi-brändin kehittämishankkeen mukaan Lappi on Euroopan puhtain alue ja "Lapissa hengitetään tutkitusti Euroopan puhtainta ilmaa" (Lapin liitto). Lapland

– The North of Finland -hankkeen englanninkielisillä internetsivuilla Enontekiötä markkinoidaan sanoilla *arctic purity* eli arktinen puhtaus (Only in Lapland). Tutkimuksessani tarkastelen arktisuutta puhtauden ilmentymänä ja pohdin arktisuuden ja puhtauden suhdetta. Visit Finland toteutti syksyllä 2015 Brand Tracking -tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli selvittää, millaisia mielikuvia Suomeen liitetään ja mitkä ovat Suomen vetovoimatekijät. Tutkimus suoritettiin myös Kiinassa. Tulosten mukaan Suomea kuvailtiin eniten sanoilla kaunis, kylmä, pohjoismainen, Joulupukki ja lumi. Tarkastellessani käsittekarttaa lähemmin löysin sieltä myös ilmanlaatuun liittyviä termejä, kuten puhdas, raikas, ilma ja ilmasto. (Visit Finland, 2016.) Omaa tutkimusaineistoa analysoidessani tarkastelen, millaisilla sanoilla kiinalaiset kuvailevat Lappia alueena ja Lapissa olevaa ilmaa, ja löytyykö heidän kuvailuistaan yhtäläisyyksiä Brand Tracking -tutkimuksessa esiin tulleiden mielikuvien kanssa.

Chenin ym. (2015, s. 75–76) mukaan puhdas ilma voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: absoluuttisen puhdas ilma, verrattain puhdas ilma ja metsien aikaansaama puhdas ilma. Absoluuttisesti puhdas ilma tarkoittaa luonnollista ilmaa, jossa ei ole yhtään ihmisen tuottamaa saastetta. Verrattain puhdas ilma viittaa ilmaan, jota on kahden tai useamman huonosta ilmanlaadusta kärsivän paikan välissä ja joka nimensä mukaisesti on verrattain puhdasta. Metsien aikaansaamaa puhdasta ilmaa esiintyy metsissä, mutta sitä voidaan myös tuottaa kaupunkiympäristöihin istuttamalla puita ja perustamalla puisoja. (Chen ym., 2015, s. 75–76.)

Uusiseelantilainen antropologi Veronica Strang (2005) on tutkinut ihmisten suhdetta ympäristöön ja luonnonvaroihin – erityisesti veden merkityksiä ja merkitysten rakentumista aistihavaintojen kautta. Veden puhtautta voidaan arvioida haistamalla ja maistamalla, ja samoilla aisteilla voidaan arvioida muidenkin elementtien puhtautta (Douglas, 1966, Strangin, 2005, s. 99–100 mukaan). Strangin (2005) mukaan ihmiset antavat kulttuuritaustasta riippumatta tietyille asioille samoja merkityksiä. Esimerkkinä tällaisesta asiasta Strang (2005, s. 97) käyttää vettä, mutta samaa lähestymistapaa voidaan käyttää tutkittaessa muiden elementtien – maan, ilman ja tulen – merkityksiä. Strangin (2005, s. 93) mukaan useat eri puolilla maailmaa ja erilaisissa kulttuureissa toteutetut etnografiset tutkimukset ovat osoittaneet, että vedelle annettavat merkitykset ovat samanlaisia. On siis olemassa merkityksiä, jotka eivät riipu ajasta tai paikasta vaan ovat kulttuurien rajat ylittäviä ja universaaleja (Strang, 2005, s. 92). Näitä merkityksiä luovat paitsi veden ominaisuudet myös fysiologiset ja kognitiiviset prosessit, jotka ovat kaikille ihmisille yhteisiä. Omassa työssäni sovellan Strangin (2005) tutkimuksen teoriaa aistihavaintojen vaikutuksesta merkitysten rakentumiseen.

TEEMAHAASTATTELUIDEN SISÄLLÖNANALYYSI

Teemahaastattelut

Ero ilmanlaadussa Kiinan suurkaupunkien ja Lapin välillä on huomattava. Tämän takia päätin valita tutkimukseni kohteeksi kiinalaisten matkailijoiden puhtaalle ilmalle antamat merkitykset. Aineiston keräsin Rovaniemellä helmikuussa 2016 teemahaastatteluilla. Pysin keskustelemaan tietyistä, ennalta päätetyistä teemoista kaikkien haastateltavien kanssa. Haastattelu tuo tutkittavan äänen kuuluviin ja antaa tietoa yksilön subjektiivisista kokemuksista. Haastatteluja voidaan käyttää tutkittaessa yksilön ajatuksia, mielipiteitä ja tuntemuksia. Koinkin haastattelun sopivan hyvin tutkimusongelmani eli matkailijoiden antamien merkitysten tutkimiseen. Toinen syy, miksi valitsin aineistoni keräämismenetelmäksi haastattelun enkä esimerkiksi lomakekyselyä, on menetelmän joustavuus: haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä ja keskustella haastateltavan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 74–75.) Koin tämän erityisen tärkeäksi, koska haastatelin matkailijoita, joiden äidinkieltä en itse puhu. Haastattelutilanteessa pystyin muotoilemaan kysymykset uudelleen ja tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelun etuihin kuuluu myös se, että haastateltavaksi voidaan valita tietyt henkilöt, joilla on tietoa tutkittavasta aiheesta. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 47–48; Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 74–76.) Omassa tutkimuksessani haastateltaviksi valikoituvat kiinalaiset matkailijat, joilla oli riittävä englanninkielen taito ja halua osallistua tutkimukseen. Haastattelujen järjestämisessä minua auttoi Rovaniemellä toimiva kiinalainen matkanjärjestäjä Arctic China Oy.

Teemahaastattelu tarkoittaa puolistrukturoitua haastattelua, strukturoidun lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuotoa. Se pyrkii selvittämään haastateltavien tulkintoja asioista ja heidän niille antamia merkityksiä. Teemahaastattelu on kuin keskustelua, jolla on etukäteen päätetty aihe ja tarkoitus. Keskustelu voi edetä teemasta toiseen ja takaisin, eikä kaikkien haastateltavien kanssa välttämättä puhuta kaikista asioista samassa laajuudessa. Haastattelujen rakenteet voivat olla hyvin erilaisia, ja jokaisesta haastattelusta muodostuu oma ainutlaatuinen kokonaisuus. Kysymysten esittämisjärjestyksellä ei ole ratkaisevaa merkitystä, vaan kysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, minkä tutkija kokee hyväksi. Kaikkia kysymyksiä ei myöskään välttämättä esitetä kaikille haastateltaville, jos haastateltava vastaa niihin jo aiempien kysymysten kohdalla. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 47–48; Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 74–76.)

Laineen (2015, s. 39) mukaan strukturoitu teemahaastattelu ei ole paras aineiston keräämismenetelmä tutkittaessa kokemuksia, vaan haastattelun tulisi

olla avoin. Kysymysten ohjailevuus voi kuitenkin olla eriasteista, ja kokemuksia tutkittaessa kysymykset tulisi laatia niin, että ne houkuttelevat vastaajaa kuvailuihin. Pyrinkin ohjailemaan haastateltavien vastauksia mahdollisimman vähän ja antamaan haastateltaville aikaa ja tilaa oman vastauksen muodostamiseen. Monissa teemahaastattelurungon (liite 1) kysymyksissä tavoiteltiin kuvaileva vastauksia. Näin oli esimerkiksi seuraavissa kysymyksissä: ”Miten kuvailisit Lapin ilmaa?” ”Miltä ilma Lapissa tuntuu?”

Teemahaastatteluun kuuluu tärkeänä osana esihaastattelu, jossa haastattelurunkoa testataan. Esihaastattelun jälkeen haastattelurunkoa voidaan vielä korjata. Esihaastattelulla pystytään arvioimaan haastattelujen keskimääräistä pituutta sekä varmistamaan sanavalintojen toimivuus ja teemojen järjestys. Esihaastattelun tekeminen on erityisen tärkeää silloin, kun tutkittavien joukko poikkeaa tutkijan omasta maailmasta, kuten oli omassa tutkimuksessani. Esihaastatteluja ei yleensä oteta mukaan varsinaiseen tutkimusaineistoon. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 72–73.) Tein esihaastattelun perusjoukkoon sopivan henkilön kanssa helmikuun 2016 alussa, ja se toimi vain harjoituksena varsinaisia haastatteluja varten eli sei ei ole mukana tutkimukseni aineistossa. Esihaastattelu kesti vähän yli kahdeksan minuuttia, mikä myöhemmin osoittautui haastattelun vähimmäispituudeksi.

Laadin teemahaastattelurungon englanniksi. Tutkimuksen osakysymysten pohjalta rakentuneita teemoja oli neljä: Lappi ja Lapin matkailu, arktinen puhtaus, ilmanlaadun merkitys matkailussa sekä puhtaan ilman matkailu. Haastattelun alussa kysyin haastateltavien taustatietoja, kuten iän ja kotikaupungin, sekä päätelin sukupuolen. Kysyin myös, kuinka kauan haastateltavat viiptyvät Lapissa ja missä paikoissa he Lapissa vierailevat. Haastattelurungon ensimmäisenä teemana oli *Lappi ja Lapin matkailu*. Kysyin haastateltavilta, miten he kuvailisivat Lappia, miksi he olivat päättäneet matkustaa Lappiin, mikä oli tärkein syy tulla Lappiin ja miten he olivat kuvailleet tai aikoiivat kuvailla Lappia sosiaalisessa mediassa. Toisena teemana oli *arktinen puhtaus*, johon sisältyi kysymyksiä Lapin ja haastateltavien kotikaupunkien eroista ja samankaltaisuuksista sekä kokemuksista Lapissa. Kysyin myös, miten luonto, ihmiset, ympäristö, lämpötila tai ilmasto olivat vaikuttaneet kokemukseen, kokivatko he Lapin puhtaaksi paikaksi ja mikä Lapissa oli puhdasta ja mikä taas ei. *Ilmanlaadun merkitys matkailussa* -teemaan kuuluvat kysymykset koskivat Lapin ilmaa. Kysyin, miten haastateltavat kuvailisivat Lapin ilmaa, miltä ilma tuoksuu ja tuntuu sekä olivatko he ennen Lappiin tuloaan kuulleet mitään Lapin ilmanlaadusta. Viimeinen teema oli *puhtaan ilman matkailu*. Kysyin, oliko puhdas ilma ollut haastateltaville matkailun motiivi aiemmin ja voisiko se olla sitä tulevaisuudessa. Pyysin heitä myös kuvailemaan, mitä puhtaan ilman matkailu heidän mielestään on ja millaista se voisi olla Lapis-

sa. Haastattelun lopuksi kysyin, mitä haastateltaville tulee mieleen sanoista Lapin matkailu ja puhdas ilma. Analysoin aineiston käyttäen laadullista sisällönanalyysiä, jota esittelen seuraavaksi.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voi käyttää monenlaisessa tutkimuksessa. Siinä tarkoituksena on tiivistää kerätty aineisto niin, että tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata yleistäen. Sisällönanalyysillä voidaan analysoida sekä kirjoitettua että suullista ilmaisua. Sisällönanalyysiä voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Omassa tutkimuksessani käytän teoriaohjaavaa analyysiä, jota voidaan pitää aineisto- ja teorialähtöisen analyysin välimuotona: aineisto ei perustu suoraan mihinkään tiettyyn teoriaan, mutta teoria toimii apuna analyysia tehtäessä. Aikaisempi tieto ohjaa aineiston analyysia ja analyysiyksiköt valitaan aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 93–107.)

Sisällönanalyysi on prosessi, johon kuuluu aineiston litterointi, koodaaminen, teemoittelu ja käsitteellistäminen. Tavoitteena on muodostaa käsitteellinen näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Teemoittelun sijaan aineistoa voidaan myös luokitella tai tyypitellä. Luokittelussa aineistosta määritellään luokkia, tyypittelyssä taas aineisto ryhmitetään tyyppien mukaan. Teemoittelussa aineisto järjestetään teemojen mukaan ja kunkin teeman alle poimitaan jokaisesta haastatteluista ne kohdat, joissa puhutaan kyseisestä teemasta. (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 173–174; Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 94–106.)

Aloitin aineiston käsittelyn kuuntelemalla haastattelut ja litteroimalla ne. Litteroinnin tein tarkasti huomioiden tauot ja täytesanat. Tein jo litteroinnin aikana muistiinpanoja, ja saatuani kaikki haastattelut litteroitua kävin ne uudestaan läpi. Huolellisen lukemisen jälkeen aloitin aineiston teemoittelun. Poimin aineistosta ilmauksia ja lauseita. Analysointiyksiköiksi muodostui sanoja, lauseita ja useiden lauseiden kokonaisuuksia. Koodasin aineiston ilmauksia eri väreillä teemojen mukaan analysoinnin helpottamiseksi. Aineiston analyysin ensimmäinen teema muodostui haastattelurungon kolmannen teeman ensimmäisten kysymysten vastauksista, joissa haastateltavat kuvailivat *Lapin ilmaa* ja aistihavaintojaan ilmasta. Haastattelurunkoon sisällytynyt *arktisen puhtauden* teema sopi mielestäni hyvin myös aineiston analyysin teemaksi. Analyysin kolmas teema, *puhtaan ilman matkailu Lapissa*, rakentui kahdesta haastattelurungon teemasta: Lappi ja Lapin matkailu sekä puhtaan ilman matkailu. Analyysin kolmanteen teemaan sisältyi myös vastauksia Lapin puhtaan ilman tunnettuudesta ja sen merkityksestä matkakohdetta valittaessa. nukkuminen).

Tutkimusetiikka

Tähän tutkimukseen, kuten kaikkiin tutkimuksiin, liittyy eettisiä kysymyksiä. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpinä eettisinä kysymyksinä pidetään tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden suostumusta, luottamuksellisuutta ja yksityisyyttä (Hirsjärvi & Hurme, 2000, s. 20). Tutkimukseeni osallistuminen oli vapaaehtoista ja jokainen haastateltavista antoi suostumuksensa haastattelujen nauhoittamiseen. Kerroin haastateltaville, että saatuja tietoja käytetään vain tutkimustarkoitukseen ja että niitä käsitellään luottamuksellisesti. Pysin valitsemaan tutkimustulosten yhteydessä käytetyt lainaukset ja niiden tunnukset niin, ettei haastateltavien henkilöllisyys tule niistä esille. Litteroinnissa pyrin kirjaamaan tarkasti paitsi haastateltavien sanomiset, myös äännähdykset ja tauot. Tekstiin sisältyvät lainaukset olen jättänyt kääntämättä, jotta sekä haastateltavien antamat merkityssisällöt että analyysin luotettavuus olisivat helpommin arvioitavissa. Analyysivaiheessa palasin lukemaan ja kuuntelemaan alkuperäistä aineistoa useaan otteeseen. Haastattelujen kieli, englanti, ei ollut useimmissa haastatteluissa kummankaan osapuolen – haastateltavan eikä haastattelijan – äidinkieli. Pysin laatimaan kysymykset helposti ymmärrettäviksi. Tekemäni esihaastattelu auttoi tässä suuresti. Esihaastattelu myös omalta osaltaan lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Koska tutkimuskohteenani oli Lapin ilma, oli myös tärkeää toteuttaa haastattelut ulkoilmassa. Tutkimus syntyy haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa, ja haastattelija on olennainen osa tutkimusta (Laine, 2015, s. 42). Analyysin tulkinnat ovat minun tulkintojani aineistosta.

Haastatteluaineiston kuvaus

Rovaniemellä toimivan kiinalainen matkanjärjestäjä Arctic China Oy auttoi minua muutamien haastattelujen järjestämisessä. En kuitenkaan tehnyt tutkimusta yrityksen toimeksiantona. Osan haastateltavista etsin itse Joulupukin Pajakylästä. Tein haastatteluja sekä Napapiirillä Joulupukin Pajakylässä että Rovaniemen keskustassa. Haastatteluja oli kahdeksan ja haastateltavia yhteensä kymmenen. Pyysin haastateltavilta luvat haastattelujen käyttöön tutkimusaineistona ja niiden nauhoittamiseen. Kerroin jokaisen haastattelun alussa, mitä varten kerään aineistoa kerään, mitä teemoja haastattelu sisältää, millä tavoin käsittelen aineistoja ja miten turvaan haastateltavien anonymiteetin.

Haastattelut kestivät kahdeksasta minuutista kahdeksaentoista minuuttiin. Useimmat haastattelut olivat viidentoista minuutin mittaisia. Kahteen haastatteluun (H1 & H5) osallistui kaksi haastateltavaa. Puolet haastateltavista oli miehiä ja puolet naisia. Puolet haastatelluista oli kotoisin Pekingistä. Suurin osa haastateltavista oli 20–30-vuotiaita; nuorin oli 16-vuotias ja vanhin 46-vuotias. Haastateltaviksi valikoituivat siis nuoret kiinalaiset matkailijat, ja

syynä tähän oli heidän englanninkielen taitonsa. Esitän haastattelujen lainaukset tekstissä englanniksi käännösvirheiden minimoimiseksi, joten lainauksissa ovat myös mukana haastateltavien kielivirheet. Lainauksista on poistettu sisältöön vaikuttamattomat täytesanat ja äännähdykset. Litteroin kaikki haastattelut kirjoitettuun muotoon. Yhteensä litteroitua aineistoa keriyi 27 sivua (rivivälin ollessa 1,5 ja kirjasinkoon 12). Annoin kaikille haastatetuille numerot (H1, H2, H3, jne.). Haastatteluissa, joihin osallistui kaksi henkilöä, henkilöiden vastaukset on erotettu toisistaan kirjaimilla a ja b. Annoin haastatetuille myös seuraavat koodinimet:

- H1a: 16-vuotias mies Pekingistä
- H1b: 17-vuotias mies Pekingistä
- H2: 46-vuotias nainen Guangzhousta
- H3: 25-vuotias mies Pekingistä
- H4: 35-vuotias mies Guangzhousta
- H5a: 26-vuotias nainen Pekingistä
- H5b: 26-vuotias nainen Hong Kongista
- H6: 22-vuotias mies Pekingistä
- H7: 24-vuotias nainen Wenzhousta
- H8: 21-vuotias nainen Hong Kongista

LAPIN PUHDAS ILMA KIINALAISTEN MATKAILIJOIDEN KOKEMANA

Lappilainen ilma

Sanotaan, että ilman vettä ihminen säilyy hengissä korkeintaan muutamia päiviä. Ilman hengityskelpoista ilmaa selviämme vain muutamia minutteja. Ilma ja vesi ovat siis meille kaikille välttämättömiä. Toisin kuin veden juonti hengittäminen tapahtuu automaattisesti. Niin kauan kuin pystymme hengittämään vaikeuksitta, emme edes huomaa ilman merkitystä elämässämme. Mutta koska olemme riippuvaisia ilmasta, olemme myös haavoittuvaisia, jos ilman laatu heikkenee. Ilman tärkeys näkyi haastattelemani kiinalaisten matkailijoiden vastauksissa. Pekingistä kotoisin oleva nainen totesi:

To be honest, I think the clean air should be a every day topic instead of some tourism purpose. (H5a)

Tässä luvussa tarkastelen, miten haastattelemani kiinalaiset matkailijat määrittelevät Lapin ilman. Strangin (2015, s. 92–100) mukaan vedelle, kuten myös ilmalle, annettavat merkitykset ovat universaaleja ja joissakin tapauksissa juuri veden moninaisuus on avain sen merkityksiin. Vesi muuttuu helposti yhdestä muodosta toiseen: jäästä virraksi, höyrystä sateeksi ja nesteestä höyryksi. Myös ilma on koko ajan liikkeessä; se voi olla kirkasta, sumuista,

puhdasta, likaista, kosteaa tai kuivaa. Kiinalaiset matkailijat kuvailivat Lapin ilmaa monilla eri sanoilla, mutta tietyt sanat toistuivat. Yli puolet haastatelluista kuvaili ilmaa sanoilla kirkas tai erittäin kirkas. Muita toistuvia ilmaisuja olivat raikas, hyvä, erittäin hyvä, puhdas ja erittäin puhdas. Lapin ilmaa kuvailevista sanoista useat löytyvät myös Brand Tracking -tutkimuksen tuloksista: Suomea kuvailtaessa käytettiin sanoja kylmä, puhdas, raikas, ilma ja ilmasto (Visit Finland, 2016).

Lapin ja Kiinan ilmanlaadut poikkeavat paljon toisistaan. Neljä haastatelluista totesi eron Kiinan ilmanlaatuun olevan suuri.

From China to Lapland I think there is a big difference. (H7)

Yksi haastateltavista (H1a) kertoi ilman Pekingissä olevan ajoittain niin vaarallista terveydelle, että on pysyttävä kotona. Eroja haastateltavien kotikaukunkien ilman ja Lapin ilman välillä kuvailtiin monin eri tavoin: Kiinassa ei voi nähdä tähtiä taivaalla (H1a), kotona pitää käyttää sisäilman puhdistajia (H1b), taivasta ei Kiinassa näe selvästi (H7). Vastauksissa korostui näköaistin merkitys ilman puhtauden arvioinnissa. Kysyin haastateltavilta myös tunto- ja hajuaistikokemuksia, ja niitä mainittiinkin (taulukko 1).

Taulukko 1. Kiinalaisten matkailijoiden aistihavaintoja kuvailevat kommentit Lapin ilmasta.

Näköaistihavainnot	Hajuaistihavainnot	Tuntoaistihavainnot
It's very clean, the sky. (H1a)	I can smell fragment of nature. (H1b)	It feels very good. (H2)
It's very, very clear. (H2)	It smells very good. (H2)	It feels cold and comfortable. (H3)
The visibility is different, it's very clear. (H4)	In terms of smelling I would say it's quite the same in Guangzhou. (H4)	It feels the same as in Guangzhou. (H4)
I would describe it fresh and clear. (H5a)	It's fresh. (H6)	I only can feel the wind. (H6)
Sky is pretty good here. (H5b)	No smell is the best air. (H8)	I can feel cold. Cold cold clear air. (H7)
I think it's clean and maybe a little bit cold, but very clear and fresh. (H6)		You can feel that the air is fresh, clean. (H8)
It's quite clear and without pollution. (H7)		

Vaikka kaikki haastateltavat kokivat Lapin ilmanlaadun hyväksi, on aiheellista pohtia, olivatko vastaukset haastateltavien käsityksiä vai kokemuksia. Kuten Laine (2015, s. 40) toteaa, yksilön käsitykset eivät ole aina muodostu-

neet omista kokemuksista, vaan monet niistä ovat muotoutuneet viestinnän, kasvatuksen ja sosialisoinnin kautta. Käsitös Lapin ilmanlaadun puhtaudesta on voinut syntyä matkailumainosten, median tai toisten ihmisten puheiden pohjalta. Kokemus taas on omakohtainen, itse koettu ja havaittu. Haastateltavat saattavat myös vastata toisin kuin itse asiasta ajattelevat. He voivat ajatella, että tietyn tyyppinen vastaus on oikea ja heidän oma mielipiteensä väärä. Ihmisten mielipidettä kysyttäessä on aina mahdollista, että vastaukset eivät ole totuudenmukaisia. (Laine, 2015, s. 40–41.) Saadakseni mahdollisimman rehellisiä vastauksia kerroin haastattelun alussa, että oikeita tai vääriä vastauksia ei ole. Kysyessäni, miltä ilma Lapissa tuoksuu ja miltä se tuntuu, pyysin haastateltavia haastelemaan ilmaa ja kokeilemaan sitä ennen vastaamista. Näin toivoin vastausten saavuttavan kokemuksellisen tason. Mikään aineistossa ei myöskään antanut aihetta epäillä vastausten totuudenmukaisuutta.

Suurin osa haastateltavista ei kokenut Lapin ilman tuoksuvan tai haisevan millekään, ja yksi heistä totesi hajuttoman ilman olevan parasta ilmaa:

No smell is the best air. (H8)

Puhdas ilma voikin olla hyvin huomaamaton, eikä ympäristön tilaan kiinnitetä huomiota ennen kuin ero on todella suuri ja sen aiheuttamat haitat tai hyödyt ovat konkreettisia. Pekingistä kotoisin oleva nainen (H5a) totesikin, että saastuneen ilman vaikutuksen huomaa vasta, kun on hyvin saastuneessa ympäristössä.

I think the thing is that when you are in good environment you won't feel the difference. Only when you are in a heavily polluted environment you will feel the effecting -- the difference. So you need to have a really shock one to make you feel like, oh, that's very different. (H5b)

Vedenlaadun arviointi perustuu neutraaliuteen ja makuaistin ohella hajuaistiin; jos vesi haisee, sen oletetaan olevan pilaantunutta (Strang, 2005, s. 99–100). Tämä pätee osittain myös ilmaan. Pahalta haiseva ilma koetaan saastuneeksi ja likaiseksi. Puhtaan ilman ei kuitenkaan tarvitse olla hajutonta, vaan myös hyvältä tuoksuva ilma voidaan kokea puhtaaksi. Yksi haastateltavista (H2) sanoi ilman Lapissa tuoksuvan erittäin hyvälle ja toinen (H6) kuvaili tuoksua raikkaaksi. Pekingistä kotoisin oleva poika (H1b) totesi tuntevansa luonnon tuoksun.

Useimmat haastateltavat oli sitä mieltä, että puhdas ilma ei tunnu mitään. Ne, joiden mielestä ilman pystyi tuntemaan, kuvailivat sen tuntuvan kylmältä (H3, H7), erittäin hyvältä (H2) ja miellyttävältä (H3). Vaikka puhdasta

ilmaa ei tunne, saastuneen tuntee. 26-vuotias nainen (H5b) kertoo, että saastunutta ilmaa hengittäessä tuntuu kuin olisi pölyä nenässä. Guangzhousta kotoisin oleva mies (H4) sanoi, ettei ilma juurikaan tunnu tai haise erilaiselta kuin hänen kotikaupungissaan, mutta ilman kirkkaudessa ja näkyvyydessä on suuri ero. Haastatteluaineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että ilmanpuhtauden kokemisessa näköaisti on tärkein. Tämä voi kuitenkin johtua siitä, että luotamme usein juuri näköaistiin ja sen avulla kerättyihin havaintoihin. Muihin aisteihin verrattuna näköaistilla on huomattavan tärkeä rooli etenkin eurooppalaisessa kulttuurissa. (Elberfeld, 2003, s. 479). Kuten edellä jo kävi ilmi, kysyin myös haju- ja tuntoaistihavaintoja, ja niistä kerrottiinkin. Maku- ja kuuloaistihavaintoa sitä vastoin en kysynyt, mikä jälkeinpäin ajateltuna on puute: olisi ollut hyvä ottaa kaikki aistit mukaan ja kysyä haastateltavilta myös, miltä ilma maistuu ja kuulostaa.

Lapin arktinen puhtaus

Sekä arktisuus että puhtaus herättävät nykyään yhä enemmän kiinnostusta, ja arktista aluetta kuvaillaan usein puhtaaksi alueeksi. Mistä asioista muodostuu arktinen puhtaus ja miten puhtaus ilmenee Lapissa?

Kaikkien haastattelemani kiinalaisten matkailijoiden mielestä Lapissa on puhdasta. Ainoastaan yksi haastatelluista (H3) totesi, ettei Lapin ja Pekingin puhtaudessa ole suurta eroa. Haastateltavat olivat kokeneet puhtaana luonnon (H1b), ilman (H3, H4, H6, H8), taivaan (H5b, H7) ja veden (H6). Kolmen haastateltavan (H2, H4, H7) mukaan puhtautta ilmensi se, että maassa ei ollut roskia. Ilma oli siis selvästi puhtaaksi koettu asia, ja myös taivaan voidaan ajatella kuvaavan ilmaa. Merkille pantavaa on myös se, että kaikki puhtautta ilmentävät asiat liittyivät luonnon peruselementteihin, maahan, ilmaan ja veteen. Veden mainitsi vain yksi haastateltava, mikä voi johtua siitä, että haastattelut tehtiin talvella, jolloin järvet ja joet olivat jäässä eikä luonnossa oleva vesi ollut helposti havaittavissa. Vaikka vesijohtovesi on Suomessa laadultaan hyvää, matkailijat eivät välttämättä tiedä sitä eivätkä ehkä uskalla edes juoda vettä suoraan hanasta.

Rovaniemellä oli haastattelujen aikaan paljon lunta. Lumi ja sen värierot näkyivät selvästi matkailijoiden kokemuksissa ympäristön puhtaudesta. Speltinin ja Passinin (2014, s. 215) mukaan puhtaus koetaan paitsi objektien, ihmisten ja aistien myös värien kautta. Haastateltavista neljä (H3, H5a, H5b, H8) mainitsi valkoisen lumen olevan puhdasta. Länsimaissa valkoinen väri symboloi puhtautta ja viattomuutta. Kiinassakin valkoinen väri liitetään puhtauteen, mutta se on siellä ollut pitkään myös kuoleman ja surun väri. (Liang &

Liu, 2007, s. 42–43.) Pekingistä kotoisin oleva nainen (H5a) sanoi lumen olevan hyvä puhtaan ympäristön indikaattori:

I think snow is a very good indicator of whether the environment is clean or not. Because in Beijing or some areas the snows are not white because it will involve with some dust, it's kinda grey to black. So I think snow is a quite good indicator of the cleanliness of the whole environment. (H5a)

Muu kuin valkoinen lumi koettiin likaiseksi (H3, H5A, H5b, H8). Yksi haastateltavista (H3) oli kokenut Kiirunan Rovaniemeä puhtaammaksi paikaksi, koska Kiirunassa teillä oleva lumi oli ollut valkoista, Rovaniemellä taas tummaa. Valkoinen väri liitetään puhtauteen, kun taas musta nähdään potentiaalisena likana, joka voi saastuttaa valkoisuuden (Sherman & Clore, 2009). Hiekoitushiekan sekoittuessa lumeen se muuttaa valkoisen puhtaan lumen ruskeaksi ja likaiseksi – vaikka itse hiekkaa ei pidettäisikään likaisena. Näin päädytään alussa esitettyyn lian määritelmään: lika on ainetta väärässä paikassa. Hiekka siis on likaa lumessa. Jos vain valkoinen lumi koetaan puhtaaksi, Lappia ei ehkä keväällä lumen sulaessa pidettäisi puhtaana. Koska Lappia markkinoidaan sanalla puhdas, loskainen lumi voi vaikuttaa kielteisesti matkakokemukseen. Lapin matkailustrategiassa 2015–2018 ympärivuotisuus mainitaan yhdeksi tärkeimmistä tavoitteista (Lapin liitto, 2015, s. 27) eli matkailijoita halutaan houkutella Lappiin kesän ja talven lisäksi myös syksyllä ja keväällä. Lapin markkinoinnissa olisi hyvä huomioida, miten lumen sulaminen vaikuttaa maisemaan ja ympäristöön ja sitä kautta puhtauden kokemiseen.

Myös ihmisten ja autojen vähyyden koettiin ilmentävän puhtautta (H7, H8). Ihmiset likaavat ympäristöä ja aiheuttavat toiminnallaan lumen muuttumisen valkoisesta keltaiseksi tai ruskeaksi, kuten nainen Hong Kongista toteaa:

I don't think there are so many cars here and you can see so fewer people here. In Helsinki you can see the snow mostly brown or yellow because there are so many people. And here most of them [snow] is white. (H8)

Vaikka ihmisten vähyyden koettiin merkitsevän puhtautta, yksi haastatelluista esitti myös toisenlaisen mielipiteen. Pekingistä kotoisin olevan miehen mukaan juuri ihmiset ilmensivät puhtautta:

--the heart of the people, I think they are very pure. (H6)

Douglasin (2000) määritelmän mukaan puhtaus on ennen kaikkea asioiden luokittelun tulos. Speltinin ja Passinin (2014, s. 215) mukaan sosiaalisen luo-

kittelun tuloksena ihmiset jaetaan joko ryhmään kuuluviin henkilöihin tai sen ulkopuolisiin. Ryhmän ulkopuolisten ja ulkomaalaisten ihmisten ajatellaan helposti olevan likaisia, sekä fyysisesti että moraalisesti (Speltini & Pasini, 2014, s. 212–215). Pekingistä kotoisin olevan mies kuitenkin koki, että hänen oman ryhmänsä ulkopuoliset ihmiset olivat puhtaita.

Puhtaan ilman matkailu

Käytän tutkimuksessani termiä puhtaan ilman matkailu, jonka käänsin Kiinassa käytettävästä ilmaisusta clean air tourism. Se ei esiinny ainoastaan tieteellisissä teksteissä vaan myös mediassa. Puhtaan ilman matkailusta puhuttaessa käytetään myös termejä *lung washing tours* ja *smog-escaping tourism* (ks. More Chinese..., 2014; Waldmeir, 2014). Haastattelemistani kiinalaisista yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat kuulleet termin clean air tourism aiemmin. Pyysin kaikkia haastateltavia kuvailemaan puhtaan ilman matkailua omin sanoin. Vastaukset olivat hyvin samantapaisia; niissä painottuivat kiinalaisten suurkaupunkien huono ilmanlaatu ja matkakohteen puhdas ilma.

You know that in China each big city has a same problem with the air pollution. And we need to, if you want to avoid air pollution, we need to go to some small places, with less population and nice cars. (H1a)

Osa haastatelluista ajatteli, että puhtaan ilman matkailussa ei ole kyse vain ilmasta vaan myös luonto sekä luontoon ja hyvinvointiin liittyvät aktiviteetit kuuluvat puhtaan ilman matkailuun.

People just escape their big city environment to countryside to have a rest and the air is more clear and fresh in the countryside so they take a rest and stay in a hotel, read books and climb mountains to practise, to do exercise. (H7)

Useimmat haastateltavat eivät tieneet, että Lapin ilma on Euroopan puhtainta. Kaksi henkilöä (H2, H6) oli lukenut asiasta internetsivustoilta. Kaikki sanoivat kuitenkin olettaneensa Suomen ilmanlaadun olevan hyvä. Lapin ilmanlaadun tunnettavuudessa on siis mitä ilmeisimmin vielä parantamisen varaa, ja erityisesti voitaisiin korostaa sitä, että ilma Lapissa on Euroopan puhtainta – sen sijaan, että vain markkinoitaisiin sitä puhtaana.

Kysyttäessä, uskoivatko haastateltavat ympäristön ja erityisesti ilman puhautauden voivan olla matkailun motiivi tulevaisuudessa, vastaukset vaihtelivat suuresti. Kaksi (H4, H6) haastateltavista sanoi, että ilman tai ympäristön puhautaudella ei ole vaikutusta matkakohteen valintaan. Syyksi molemmat sanoivat sen, että he ovat tottuneet huonoon ilmaan. Vastajista vanhin, 46-vuotias nainen Guangzhousta, oli ainoa, joka kertoi ilmanlaadun olleen erittäin

tärkeä tekijä hänen valitessaan matkakohdetta. Haastattelemistani nuorista kiinalaisista useimmat kuitenkin uskoivat puhtauden tulevan tärkeämmäksi matkustamisen motiiviksi heidän vanhetessaan. Näyttää siis siltä, että nuoret kiinalaiset eivät koe ilmanlaatua tärkeimpänä matkakohteen valintaan vaikuttavana tekijänä mutta uskovat sen merkityksen kasvavan iän karttuessa. Ilman puhtaus voi olla osa matkustusmotivaatiota, eräänlainen bonus, kuten 26-vuotias nainen Pekingistä totesi:

I would say it would be a bonus but not the main drive, that driving me to a country for tourism. (H5b)

Saastuneen ilman koettiin vaikuttavan puhdasta ilmaa enemmän – kielteisesti – matkakohteen valintaan:

I will not travel to that country because they have dirty air. Too dirty. So I haven't thought about to travel to Beijing before, this is one of the reasons. (H8)

Kysyttäessä Lapin ja haastateltavien kotikaupunkien ja kotimaan välisiä eroja esille tuli paljon erilaisia asioita, mutta vastauksissa oli myös paljon samoja ilmaisuja ja samaa tarkoittavia termejä. Karkeasti jaoteltuna erot liittyivät seuraaviin kahdeksaan asiaan: ilmanlaatu, sää, ihmisten määrä, äänien määrä, palvelun laatu, liikenne, ympäristö ja muut erot. Kaikkein useimmin mainittiin ilmanlaatu. Myös sää sekä ihmisten ja äänien määrä mainittiin usein. Haastattelemani kiinalaiset matkailijat kokivat Lapin hiljaisena, kylmänä ja ilmanlaadultaan puhtaana paikkana, jossa on hyvin vähän ihmisiä. Samankaltaisiksi asioiksi Lapissa ja Kiinassa mainittiin taloudellinen kehittyneisyys (H5a) ja liikenteen sujuvuus (H6). Wenzhousta kotoisin olevan naisen (H7) mukaan myös ilmapiiri McDonald'sissa sekä ostoskeskukset olivat samanlaisia sekä Kiinassa että Lapissa. Useimmat haastateltavat eivät kuitenkaan osanneet nimetä mitään samankaltaisuuksia Kiinan ja Lapin välillä.

Halusin selvittää myös, millaisia sanoja kiinalaiset matkailijat käyttävät kuvaillessaan Lappia ja ovatko tulokset samanlaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa (ks. Müller, 2014; Visit Finland, 2016). Haastattelun alussa pyysin haastateltavia kuvailemaan Lappia omin sanoin. Eniten Lappia kuvailtiin sanalla kaunis, mutta myös sanat kylmä ja luminen toistuivat usein. Müller (2014, s. 97–99) totesi tutkimuksessaan, että sosiaaliset elementit, kuten ihmiset, aktiviteetit ja suhteet muihin ihmisiin, eivät selkeästi liittyneet ulkomaisen matkailijoiden käsityksiin arktisuudesta, vaan arktinen koettiin tyhjäksi alueeksi, jossa ei ole ihmisasutusta. Myös kiinalaisten matkailijoiden Lappia koskevissa mielikuvissa korostuivat luontoon ja säähän liittyvät asiat. Sosi-

aalisista ja kulttuurisista asioista mainittiin joulupukki, ystävälliset ihmiset ja talojen vähäinen määrä. Lisäksi Lappiin liitettiin eristyneisyys, joka tuli esiin myös Müllerin (2014) tutkimuksessa. Visit Finlandin Tracking -tutkimuksen mukaan kiinalaisten mielikuvissa koko Suomi on kylmä, pohjoismainen, luminen ja kaunis.

Haastattelemieni kiinalaisten yleisin, miltei jokaisen mainitsema, syy Lappiin matkustamiseen olivat revontulet. Toinen tärkeä syy oli joulupukin tapaaminen, jonka mainitsi useampi kuin joka toinen. Muita Lappiin tulon syitä olivat luonto ja luonnon kokeminen, jotka liittyvät läheisesti puhtaan ilman matkailuun. Pyytäessäni haastateltavia miettimään, millaista puhtaan ilman matkailu voisi olla Lapissa, he toivat esille sen kehittämiseen liittyviä haasteita: matkan kalleus, pitkä lentomatka ja viisumin hankkimisen vaikeus. Nämä haasteet eivät liity pelkästään puhtaan ilman matkailuun vaan koskevat yleensäkin kiinalaisten matkailua Suomeen.

YHTEENVETO

Emmersonin (2010, s. 4) mukaan arktista aluetta ei voi esittää kartalla vaan sen voi vain kuvailla: ”...Arctic is above all an idea. It cannot be mapped; it can only be described. Cold, isolation, emptiness, white, pristine...” Puhdas ilma voidaan määritellä kemiallisesti esimerkiksi alhaisina pienhiukkaspitoisuuksina, mutta miten se määritellään sosiokulttuurisesti ja millaisia merkityksiä sille annetaan? Tähän kysymykseen hain vastausta haastattelemalta Lappiin tulleita kiinalaisia matkailijoita. Halusin myös tietää, miten arktinen ilmentää puhtautta ja voiko puhtaus olla kiinalaisille syy tulla Lappiin. Tutkimusaineistoni koostui kahdeksasta teemahaastattelusta, joista osan tein Rovaniemen keskustassa ja osan Joulupukin Pajakylässä. Tein haastattelut talvella, mikä vaikutti osaltaan tuloksiin. Koin tutkimusaineistoni riittäväksi, ja etukäteen esillä ollut huoli kielitaitoisten haastateltavien löytämisestä osoittautui turhaksi. Sekä aineiston keräämismenetelmä, teemahaastattelu, että analyysimenetelmä, sisällönanalyysi, tukivat tutkimukseni tarkoitusta ja toimivat työkaluina merkitysten selvittämisessä. Koska tavoitteenani oli saada selville haastateltavien henkilökohtaisia merkityksenantoja, pyrin käyttämään kuvailevia kysymyksiä.

Arktinen on kollektiivinen kuvitelma, jota jokainen tulkitsee omalla tavallaan. Myös puhdas ilma voi merkitä eri ihmisille eri asioita. Aikaisemmat tiedot ja havainnot vaikuttavat tässä hetkessä muodostettaviin mielipiteisiin ilmasta. Yksilön kulttuuritausta ja aiemmin omaksutut käsitykset puhtaudesta ohjaavat myös tulevia käsityksiä. Esimerkiksi mainoksista, kirjoista ja muista

tietolähteistä saatu tieto vaikuttaa käsityksiimme ilmasta ja matkakohteesta. Uudet kokemukset kuitenkin haastavat meidät muokkaamaan aiempia käsityksiämme. Kokemuksellisuutta ja aistihavaintoja hyödyntämällä voidaan saada tietoa eri yksilöiden ilmalle antamista henkilökohtaisista merkityksistä. Vaikka merkitykset ovat kulttuurisidonnaisia, on olemassa myös kulttuureja yhdistäviä merkityksiä.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentui fenomenologisen merkityksenannon ja puhtauden luokittelun teorioista sekä merkityksen rakentumisesta aistihavaintojen kautta. Teoreettinen viitekehys rakentui osaksi vasta aineistoa analysoidessani, ja tämän takia haastattelurungon kysymyksissä ei otettu huomioon kaikkia aisteja. Kuulo- ja makuaistien huomioiminen olisi voinut tuoda tuloksiin uusia näkökulmia. Tämä kannattaa huomioida mahdollisissa jatkotutkimuksissa.

Olisi kiinnostavaa tutkia myös muista maista tulevien matkailijoiden puhtaalle ilmalle antamia merkityksiä, samoin paikallisten asukkaiden näkemyksiä asiasta. Muina vuodenaikoina toteutetut tutkimukset voisivat niin ikään antaa uusia näkökulmia aiheeseen. Sekä jatkotutkimuksen että matkailun kehittämisen näkökulmasta olisi mielenkiintoista miettiä, voisiko puhdas ilma olla muutakin kuin markkinointimateriaaleissa käytetty termi. Voisiko sen tuoteistaa tai lisätä jo olemassa oleviin matkailutuotteisiin? Myös arktisen puhtauden teemoissa riittää tutkittavaa. Miten vuodenajat vaikuttavat puhtauden kokemiseen? Kokevatko matkailijat Lapin puhtaaksi maan ollessa lumeton?

Tutkimukseni mukaan kiinalaiset matkailijat kokevat Lapin puhtaaksi paikaksi. Puhtautta ilmentävät luonnon peruselementit: vesi, maa ja ilma. Haastattelemani kiinalaiset kokivat valkoisen lumen puhtaaksi ja muun kuin valkoisen lumen likaiseksi. Haastateltavat olettivat Lapin ilman olevan puhdasta, mutta he eivät tienneet sen olevan Euroopan puhtainta. Puhtaan ilman tulisi olla osa jokapäiväistä elämää, kuten yksi haastattelemistani kiinalaisista totesi. Näin ei kuitenkaan ole, ja Lapin puhtaasta ilmasta onkin tullut Suomen matkailumarkkinoinnissa usein esiintyvä termi. Monelle suurkaupunkien savusumun keskellä elävälle kiinalaiselle puhdas ilma on luksusta, ja se voi olla jopa matkustusmotiivi. Tutkimukseni mukaan nuorille kiinalaisille puhdas ilma ei yksistään ole riittävä syy matkustaa tiettyyn kohteeseen, mutta se voi vaikuttaa kohteen valintaan muiden tekijöiden ohella. Puhdas ilma on ilmaa, jota emme havaitse: näkymätöntä, hajutonta, huomaamatonta. Puhtaan ilman merkityksen ymmärtää vasta, kun joutuu elämään ilman sitä.

Koska puhdasta ilmaa ja sille annettuja merkityksiä ei ole Lapissa aiemmin tutkittu, tutkimukseni toimii keskustelunavauksena. Tutkimukseni on osa il-

manlaadun sosiokulttuurista tutkimusta ja sitä koskevaa tieteellistä keskustelua. Saamiani tuloksia voidaan myös hyödyntää Lapin markkinoinnin suunnittelussa ja ilman puhtauden tuotteistamisessa.